

ČESKÁ ARCHITEKTURA

Fenomén ročenky a Česká architektura 2011–12 v pohledu Michala Kuzemského

PETR IRINKOV, OLDŘICH ŠEVČÍK

Motto: „Chtěl jsem, aby z ročenky dýchal klid, aby lidi věděli, že existují, excelentní neukřičené stavby, které jsou místem pro život, ne kusem umění.“¹⁾

Příznáváme se, ročenka české architektury je pro nás doslova obdivuhodný fenomén. Za prvé představuje v té nejobecnější rovině fenomén kontinuity, vzdoruje *diskontinuitě*, tedy – řečeno slovy Jana Patočky – oponuje té největší slabině české kultury, a naopak síla české kultury snad nadále zůstává, věrme tomu (ještě lépe: Ověřujeme si to na realizacích českých architektů), v její mimořádné schopnosti receptivity. Za druhé, ročenka se stala nezbytnou součástí života a dění na architektonické scéně a za třetí jako česko-anglická bilingva umožňuje ve svém informačním a hodnotícím segmentu architektury malé země plnoprávný, suverénní vstup na mezinárodní scénu – pohled na stránku 202 uvádějící dostupnost ročenky v zahraničních knihovnách – je impozantní a zpětně vůči autorům ročenky i publikovaným výsledkům architektonické práce více než zavazující! Fenomén ročenky je výsledek dobře založeného projektu: spojuje autorský přístup ve výchozí studii s dokumentační fakticitou architektonických realizací. Spojení autorského přístupu s reprezentativním výběrem a hodnocením realizací (ale neméně i s rubrikami: komentovaný přehled autorsky vybraných staveb, Rozhovor s architektky, Faktografie – strukturovaná do dalších informačně vyčerpávajících přehledů atd.) –

to vše zakládá atraktivitu ročenky pro další generace čtenářů. Dovedu si představit, že jistá dlouhodobě „ročenkou/dvouročenkou“ dosahovaná samozřejmost kvality a faktografická nasycenost potřebných přehledů zdaleka není samozřejmostí v době zrodu příslušného svazku. Srovnání přístupů, které zvolili autoři/kurátoři jednotlivých ročenek od roku 1989 respektive 1999, podává výmluvné svědectví nejen o individualitě, o provokacích, konfesích i krycích manévrech příslušného ročenkového kurátora, ale i o stavu a evoluci české architektury – a je to v dosaženém časové relaci 1989–2012 čtení více než pozoruhodné. *Ročenky nabízí i vybízí k sebereflexi architektů.* Tento potenciál „ročenek“ není doceněn a využit, kdyby tomu tak bylo, tak by na bázi mnohosti a různorodosti konfesí architektů a urbanistů vyrůstal konsensus české architektonické obce. Tentokrát byla „sláva i tíže“ úvodní studie věřena architektovi a urbanistovi Michalu Kuzemskému (nar. 1967). Zvolil čtenářsky vděčný dialogický přístup (vtahuje čtenáře do světa a hodnot) a ten obsahuje i možnost elegantně se vyhnout konfliktním soudům. Michal Kuzemský tu druhou možnost ku prospěchu ročenky nevyužil – píše věcně i silně konfesijně a dospívá k hodnocením a závěrům, ke kterým bude užitečně se pro dění na naší architektonické scéně vracet a to nejen ve vztahu k hodnoceným realizacím z let 2011–2012. A takováto jistá nadčasovost do ročenky patří – nežijeme jenom aktualitou. Zvolené kritérium výběru staveb je nespekulativní, nedogmatické a přitom dostatečně axiologicky účinné – „stavby, které jsem vybral... jsou stavby, které přetrvávají. *Jde o architekturu na druhý pohled*, na první pohled si nové stavby ani nevšimnete,“ – „nechci, aby se tady stavěly domy listováním časopisů.“²⁾ Architektura, uvede následně v magazínu Esprit „není univerzální, ale vychází z tradice dané země“, v tom tkví Kuzemského odpor vůči „banalizovaným kopiím, postaveným bez hlubšího vhledu.“

Kuzemský odpovídá na všudepřítomnou akutní otázku o odezvě výsledků české architektury v zahraničí: „Procházím-li česká města, vidím spoustu specifik, zvláštností i kouzlo nechtěného. Rád bych to použil jako zdroj inspirace, ale společnost to zatím nepoptává. *Není sebedovědomá na reflexi.*“ To je silný názor – a radikální! Jde v něm zaprvé o *zakotvení architektury v místě a čase*, řeknu to filosofickým jazykem M. Heideggera – všechny velké činy, všechny velké epochy vyrostly ze zakořeněnosti v zemi, z domova a tradice. Toto téma M. Kuzemský mnohonásobně artikuluje do operativní roviny architekta: když interpretuje „kontext, region, adekvátnost“ (s. 8) či „Autenticitu. Věrohodnost. Užítí tradice. Posun tradice“, když se sestoupí k věcné otázce svého oboru („Co je architektura“, „Architekt je filosof lidského habitatu“, s. 8), když konstatuje „faktem je, že jsem skoro nenašel solidní českou tradiční vilu. Trvanlivost. Nadčasovost...neměl jsem na mysli archetyp. Hledal jsem českou svébytnost a posun k archetypu. Chceme-li být světoví, musíme být svoji.“ (s. 8-10) Odkaz na návazání a na *závažnost tradice*, přítomné na českém venkově a městech, slyšeli čeští architekti v moderní době poprvé v roce 1848 od Palackého, v jeho odpovědi na otázku, kterou mu položili: „Jak stavět“. Jak si tuto návaznost-kontinuitu architekti v řadě generací uvědomovali a jak se s ní vyrovnávali, je jednou provždy petrifikováno ve stavebních, architektonických a urbánních realizacích/

výsledcích v prostoru českých zemí; o tom by nám měli vypovědět profesní interpreti dějin české architektury – historici a teoretici architektury – a byl by to, při dostatečné hloubce sebereflexe české architektury, velice poutavý příběh-vyprávění. Mnohogenerační akumulace zkušeností, zhodnocování místní a regionální tradice, samo konstituování toho, co přijímáme za autentické, je jen jeden z rozměrů „kvality“ v architektuře, ale nikoliv jediný. Jedno velké období v české architektuře (a nejen v české) dosahovalo vysoké kvality architektury spíše popřením tradic než jejich zohledňováním. Mám na mysli funkcionalismus, tento trend se stal „červenou nití“ v celé moderně. Tento vývoj měl svoji „kvalitu“, ale se způsobenou diskontinuitou, s narušením vztahu k „přirozenému světu“ – se vyrovnává architektura dodnes (a ve zkarikované podobě se to stalo tématem postmodernismu). Michal Kuzemský odpovídá již samotnou volbou 32 staveb a zejména jejich hodnocením – interpretací. Proto by měl být pečlivě čten a jeho východiska i závěry promyšleny. Pokládáme za podnětné Kuzemského razantní poukázání na to, že za výsledky české architektury, za její jistou fragmentárností, za tím, že k sobě nepřipoutává pozornost mezinárodní scény, není jen sám architekt, ale i neméně společnost – klientela, její vyspělost. Nemylme se, nejde jen peníze, o investice, o tu či onu úroveň kultivovanosti klienta, Kuzemský to vyjádřil lépe, důsledněji a obsažněji: naše společnost „není sebedovědomá na reflexi“.

Žijeme ve světě „oslabeného domova“. Právnicki hovoří o konzumaci práva a my v době velmi pozdní moderny „konzumujeme“ architekturu i život: „Fast food, fast life, fast architecture“. Jakoby měl mít pravdu i Bernhard Schneider: jsme svědky „funkční proměny architektury z modelu světa v Entertainment“. Soudobá architektura má k dispozici možnosti – materiálové, konstrukční, technologické, možnosti v dosahování sensuální atraktivity, pro architektky se otevřely nevidané výzvy pro experimentování a pro prostorové a formativní efekty. Co s nimi architekti a urbanisté dokázali? Taková doba vyžaduje v myšlení, má-li překročit horizont aktuality, opatrnost i razantnost. Michal Kuzemský si počíná jako autor a architekt hermeneutik: nejdříve nám ukáže, jak dospěl k otázce, dále jak její téma naplňováno, následně u otázky setrvá a prohloubí ji a na závěr provede kritickou reflexi východiska. A použije metafory a paralely (srv. odkazy na proměny v díle M. Formana a jeho recepci v USA) a ty „soužijí“ s lapidárností jeho jazykového výrazu. K tomu přistoupí provokativní motivující sarkasmus: „Čechy a Morava mají výrazně hodnotnější krajinu než soudobou architekturu. Z tohoto překvapivého poznání vyplývá i návod. Protože je architektura odrazem společnosti, doporučuji dvacet let vůbec nestavět. Sám jsem se podle toho zařídil, ostatním doporučuji. Společnost vyměnit nelze. Architekti dělají maximum.“ (s. 8). To vše se nejen se zaujetím čte, ale má to potřebnou myšlenkovou hloubku – *architekt inspiruje k tomu, abychom brali architekturu i život vážně a nepotřebovali jako jiné zboží.* Kuzemský neváhá jednoznačně odsoudit, vyslovit zklamání i ocenit (k Tyršovu mostu v Přerově uvede: „Jeho inženýrská lapidárnost a estetika je fascinující“, s. 10) Takto naplňuje subkapitoly Krize, Co je to architektura Rodinné domy, Nenašel jsem, Veřejné „M“ (tj. nevelké stavby z veřejných peněz), Veřejný prostor, Development,

Urbanismus, Průmysl a veřejné stavby, Co jsem nechtěl najít, Co jsem chtěl najít, Co mne opravdu překvapilo a Co jsem našel omylem. K této úvodní studii přistoupí očekávaných a uváděných vyvolených 32 staveb (s. 16-23; je jich však se zařazenou rekonstrukcí vily Tugendhat 33) – jsou sice interpretovány s působivostí výše charakterizovaného stylu, ale nechybí ani nepřehlédnutelné jemné korekce, kritické ostny a vyvažující hodnocení. To je ovšem kapitola, která je vyhledávána bez doporučení recenzenta. Takže se nám tím dává možnost, abychom se omezili na zdůraznění – Kuzemský realizace v plném smyslu slova *interpretuje*, což znamená *vidět souvislosti*, které jiní nevidí, ale v realitě jsou přítomné, odkrývat místo konkrétní stavební realizace v kontextu místa, v kontextu kultury, regionu, identifikovat hodnoty petrifikované do realizace – čili opakovaně *činit tématem podstatu architektury*.

Segment „názor/the way see it“ obsahuje rozhovor s Martinem Jarošem (ředitel společnosti PSJ Invest) a Petrem Malinským (architektonická kancelář DaM) – tématem je administrativní budova Main Point Karlin a tím i příběh, který uzavírá řada mezinárodních ocenění, včetně vítězství v kategorii kancelářských budov na přehlídce realit MIPIM v Cannes (2012). V rozhovoru zodpovězena řada otázek, které administrativní budova evokuje pro laika i odborníka již jenom vzhledem/tvaroslovím, barevností, „nekonečnou lamelovou fasádou“ atd. Z podrobného výkladu proto vybírám alespoň tři příznačné programové citace – tento dům chce být „kombinací přátelské architektury a špičkového, ale přiměřeného technického vybavení, je efektivní a po stránce provozní vysoce ekonomický“, „spojení tradice s využitím moderní techniky a zdravého selského rozumu může přispět k tomu, že vznikne kvalitní současný dům, nezávislý na složitých technologiích“, „celé české společnosti chybějí vize, a hlavně odvaha, která by umožnila postavit něco nového a krásného.“ (s. 162)

Po standardních – pečlivě zpracovaných, vyčerpávajících přehledech současných, přehlídek, cen a „událostí 2012“ je v oddílu Faktografie vzpomenu dílo a život Davida Kopeckého (1963–2009) a udělení Pocty České komory architektů 2012; dále udělení Ceny za celoživotní dílo Obce Architektů 2012 ateliéru K+K- Karel Koutský a Jan Kozel.

V rubrice Média 2012 – doporučené tituly, se mi zdá korektní přístup V. Hnídkové až příliš pouze evidující – na příklad u Harriesovy „Etické funkce architektury“; po anketě, v níž architekti spatřovali etickou funkci v rovině „klient – architekt: platí-neplatí“ a další po česku nadšeně hypermoralizovali, přece má smysl explicitně uvést, co to je ona „etická funkce architektury“ z pohledu fenomenologicky orientovaného autora a jak jsou u nás běžné postoje architektů Harriesovu konceptu vzdálené; u všeobecně kladně přijímaného Gehlova „Města pro lidi“ mi chybí od recenzentky aspoň trochu odstup. Chceme-li s „urbanistou – záchranářem“ Janem Gehlem, tedy s architektem, který „učí lidi znovu chodit ve městě“ „humanizovat města“, pak máme právo se zeptat, proč Gehlovo vykazování automobilů z měst, proč zavádění pěších klidových zón a 100 plus 1 další řešení, tak bolestně připomíná sisyfovskou práci, nákladné vybudování obdivuhodné urbanistické niky v nepodařeném světě a ne založení úspěšně se rozšiřující perspektivní alternativy- za kterou máme Gehlovy návrhy přijímat. To, že v této rubrice není zvýrazněn komerčně nesmírně úspěšný, obsahem objevný a fotografiemi výjimečný titul Drobné perly české architektury (Kotalík, Vávra, Frič; Titanic 2012) je prostě chyba, ale absence titulu „99 domů“ (KANT 2012) J. Stempela a kol., je ovšem fatální nedostatek – výběr objektů, fotografická dokumentace, nákresy lokality, půdorysy a řezy vždy ve stejném měřítku (!) – to vše učinilo z této objemné více než čtyřsetstránkové publikace přes fenomén „rodinný dům“ „krásnou knížku“, informačně nasycený dokument o jednom segmentu české architektury i svědectví proměny doby po roce 1989!

Myslím, že v následujících ročenkách bude nezbytné programově věnovat pozornost knižním titulům, které až v neuvěřitelně narůstající kvantitě i kvalitě vznikají mimo centra – Prahu, Brno. Ptáme-li v současnosti stále naléhavěji po „kladných výsledcích“, po pozitivních vývoje svobodné občanské společnosti po roce 1989, tak měřitelný vzestup zde v tomto segmentu je nepřehlédnutelným pozitivem.

Souhrnem: Výše uvedený „fenomén ročenka“ je zavazující a Česká architektura 2011– 2012 Michala Kuzemského v dobré tradici úspěšně pokračuje.

Poznámky:

1 Architektura na druhý napohled. In: Esprit. Stylový magazín Lidových novin, 04/13, str. 8
2 Tamtéž, str. 9

/Česká architektura/Czech architecture 2011-2012. Ročenka/yearbook.
Praha, Prostor – architektura, interiér, design 2013, 204 s., ISBN 978-80-87064-13-9, ISSN 1213-7871 /

